

EDUSKUNNAN
PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Helsingissä,

10 päivänä marraskuuta 1981

Lausunto n:o 7

Sosiaalivaliokunnalle

Sosiaalivaliokunta on kirjeellään 2 päivästä lokakuuta 1981 eduskunnan päätöksen mukaisesti pyytänyt perustuslakivaliokunnan lausuntoa hallituksen esityksestä n:o 102 sosiaalihuoltolaiksi. Asian johdosta ovat olleet kuultavina osastopäällikkö Matti Marjanen sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä professori Mikael Hidén, professori Antero Jyränki ja professori Ilkka Saraviita. Käsiteltävään asiaan yksinomaan valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen 41 §:n mukaan sosiaalioikeudellisesti on oikeus sosiaalijohtajan tai sosiaalisihteerin määräyksestä huollon tarpeen selvittämiseksi päästä sosiaalihuollon ilmeisessä tarpeessa olevan henkilön asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, milloin tällaisen henkilön etu terveyden, kehityksen tai turvallisuuden vakavan vaarantumisen vuoksi sitä välttämättä vaatii eikä sosiaalihuollon tarve muutoin ole selvitettävissä.

Hallitusmuodon 11 §:n mukaan Suomen kansalaisen kotirauha on loukkaamaton, mutta kotietsinnän edellytyksistä ja toimittamisesta säädetään lailla. Myös muissa kuin kotietsintätapauksissa, joista käsiteltävänä olevassa lakiehdotuksessa ei ole kysymys, on kotirauhan piiriin tunkeutumisen katsottu pääsääntöisesti edellyttävän lailla säätämistä.

Rikoslain 24 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rangaistaan kotirauhan rikkomisesta sitä, joka ilman laillista syytä loukkaa toisen kotirauhaa. Kotirauhan piiriin puuttumisen laillisenä perusteena voivat lainsäädäntökäytännön mukaan olla julkiseen oikeuteen perustuva valtuus tai lailla säädetty yksityisoikeudellinen peruste. Oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena on vielä mainittu hätävarjelu- ja pakotilanteet.

Julkiseen oikeuteen perustuvia valtuuksia kotirauhan suojasta poikkeamiseen sisältyy lainsäädäntöön useita. Hallitusmuodon 11 §:n 2 momentin tarkoituksessa on annettu laki takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa. Poliisilain nojalla poliisilla on oikeus kotirauhaa loukkaaviin toimenpiteisiin laissa mainituin edellytyksin ja laajuudessa rangaistavien tekojen estämiseksi. Poliisilain 19 §:n 2 momentin säännös oikeuttaa poliisin ottamaan huostaansa henkilön tämän vaarantaessa käytöksellään oman tai muiden turvallisuuden. Pidättämisen tai vangitsemisen edellytysten ollessa olemassa poliisi voi ottaa henkilön kiinni kotirauhan piiriin tunkeutumalla samoin kuin tuomitun ehdottoman vapausrangaistuksen täytäntöönpanemiseksi. Oikeudenkäymiskaaren mukaan ilman laillista estettä oikeudesta pois jäänyt asianosainen tai todistaja voidaan määrätä tuotavaksi oikeuteen. Myös tällaisessa tapauksessa kiinniottaminen voi tapahtua kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella.

Edellä mainituissa tapauksissa kotirauhan suojasta poikkeamista voidaan pitää tärkeän yleisen edun vaatimana. Samoin on asianlaita myös sosiaalihuollon, terveydenhoidon, työsuojelun, elinkeinovalvonnan ja verotuksen alalla lailla säädettyjen tarkastusvaltuuksien osalta, jotka merkitsevät poikkeamista kotirauhansuojasta, joskin tarkastusvaltuudet kohdistuvat useissa tapauksissa liiketiloihin, työpaikkoihin ja varastoihin. Samaa julkista etua palvelevat myös valtuusrikoslain, epäsiivellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain sekä palo- ja pelastustoimesta annetun lain asianomaiset säännökset.

Yksityisoikeudellisin perustein on kotirauhan piiriin tunkeutuminen säädetty mahdolliseksi asunto-osakeyhtiölain 22 §:ssä ja huo-

neenvuokralain 22 §:ssä. Kotirauhan loukkamisen oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena voivat olla myös rikoslain 3 luvun 6 ja 10 §:ssä tarkoitettut hätävarjelu- ja pakkotilanteet.

Hallitusmuodon 11 §:n säätämishistoria osoittaa, ettei 2 momentissa mainittua kotietsintää pidetty yksinomaisena, vaan ainoastaan tärkeimpänä poikkeuksena 1 momentissa säädetystä kotirauhan suojasta. Lainsäädäntökäytännössä on, tosin ilman perustuslakivaliokunnan aikaisempaa nimenomaista myötävaikutusta, omaksuttu käsitys, että kotirauhasta poikkeamisesta voidaan säätää lailla muissakin kuin kotietsintätapauksissa.

Hallitusmuodon 11 §:n ja vakiintuneen lainsäädäntökäytännön huomioon ottaen on kotirauhan suojasta poikkeamisesta säädettävä lailla ja pääsääntöisesti vain tärkeän yleisen edun sitä vaatiessa. Valtuudet kotirauhan piiriin tunkeutumiseen olisi annettava vain virkavastuulla toimivalle henkilölle, jolle ei tulisi antaa oikeutta itse käyttää pakkokeinoja, vaan hänen olisi turvauduttava poliisin virka-apuun. Muiden yksityisten henkilöiden hallitusmuodon II luvussa tarkoitettujen oikeuksien asianmukainen huomioon ottaminen tai turvaaminen voi kuitenkin eräissä tapauksissa poikkeuksellisesti perustaa lailla säädettävissä olevan vastaavan oikeuden kotirauhan suojasta poikkeamiseen ja virka-apuun muissakin kuin hätävarjelu- ja pakkotilanteissa.

Perustuslakivaliokunta toteaa, että käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen 41 §:n säännös ei sinänsä oikeuta asianomaista sosiaaliviranomaista pakkokeinojen käyttöön huollon tarpeessa olevan henkilön asuntoon päästäkseen, vaan hänen on pyydettävä poliisin virka-apua, mihin hänellä lakiehdotuksen 56 §:n 3 momentin mukaan on oikeus. Perustuslakivaliokunta pitää perusteltuna, että lakiehdotuksen 41 §:ään lisätään asianmukainen viittaus 56 §:n 3 momenttiin, vaikka velvollisuus turvautua

virka-apuun vastarintatilanteessa on ilman nimenomaista viittaustakin olemassa.

Sosiaalihuollon hallinnosta annetun lain 21 §:n 4 momentti sisältää voimassa olevan yleissäännöksen virka-avusta sosiaalihuollossa, joka on sisällöltään yhdenmukainen lakiehdotuksen 56 §:n 3 momentin kanssa. Lakiehdotuksen 41 §:ää vastaavia virka-avun edellytyksiä ei ole voimassa olevassa lainsäädännössä määritelty, joten lakiehdotus merkitsee tältä osin yksilön oikeusturvan kannalta myönteistä parannusta vallitsevaan oikeustilaan verrattuna. Säännös ei anna sosiaalityöntekijälle oikeutta tunkeutua asuntoon väkivalloin vastoin sen haltijan tahtoa, vaan tarkentaa voimassa olevaan lainsäädäntöön verrattuna virka-avun saamisen edellytyksiä.

Lakiehdotuksen 41 §:n tarkoituksena on asianomaisen henkilön hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa turvattujen oikeuksien takaaminen tapauksissa, joissa asianomainen ei itse kykene tai halua niistä huolehtia. Kansalaisten terveyden ja ruumiillisen koskemattomuuden turvaamista kaikissa tilanteissa on pidettävä tärkeän yleisen edun vaatimana. Lakiehdotuksen 41 §:n säännöstä on poikkeuksena hallitusmuodon 11 §:stä tulkittava ahtaasti, joten säännös ei anna asianomaisille sosiaaliviranomaisille laillista perustetta mihinkään muuhun kuin säännöksessä nimenomaan mainittuun toimenpiteeseen ja säännöksessä nimenomaan mainituin edellytyksin.

Edellä esitettyyn viitaten perustuslakivaliokunta, jolla ei ole muita valtiosääntöoikeudellisia huomautuksia hallituksen esityksen johdosta, esittää kunnioittaen lausuntonaan,

että hallituksen esitykseen n:o 102 sosiaalihuoltolaiksi sisältyvä lakiehdotus voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n mukaisessa järjestyksessä.

Perustuslakivaliokunnan puolesta:

Erkki Pystynen

Martti Manninen

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Pystynen, varapuheenjohtaja Liedes, jäsenet Eenilä, Kemppainen, Knuuttila (osittain), Laitinen,

Luttinen, Muroma, Männistö, Pelttari, Tuomaala ja Zyskowicz sekä varajäsen Anna-Liisa Jokinen.
